

Laps digikeskkonnas – kas probleem või võimalus?

Kristi Vinter

Tallinna Ülikool, haridusteaduste instituut

TALLINNA ÜLIKOOL

Millest tuleb juttu

- *Mida on digimaailm tänaste laste kasvukeskkonnas muutnud?*
- *Mida tuleks teha selleks, et lapsed digimaailma ära ei eksiks?*
- *Kuidas saaks õpetada lapsi digimaastikul paremini orienteeruma?*

LAPSED 1975-76a. TALVEL

SELGE ILM. MITMEL POOL SAJAB LUND. TUULT POLE. PÄRASTLÖUNAL LUMESADU TUGEVNEB. ÕHUTEMPERatuur ON -3.-6°C.

LAPSED 2013-14a. TALVEL

PLVES ILM. MITMEL POOL SAJAB ENAMASTI VIHMA. PÜHUB EDELA- JA LÄÄNETUUL 5-8. SAARTEL JA RANNIKUL PÜHANGUTI KUNI 15 M/S. PÄRASTLÖUNAL TUGEVNEB. ÕHUTEMPERatuur ON +3.-6°C.

Intellektuaalse ajaloo muutused

Suuliselt kultuurilt

Täna pildikultuur!

Kirjalikule kultuurile

***Pilt on rohkem väärt kui
tuhat sõna aga ...***

... pilt on tänases maailmas sageli eksitav

TALLINNA ÜLIKOOL

Intellektuaalne tehnoloogia

- Tööriistad, mille abil me **laiendame** või **tugevdame** oma vaimseid võimeid
 - Teabe leidmine ja klassifitseerimine
 - Ideede vormistamine ja väljendamine
 - Teadmiste jagamine
 - Mõõtmine ja arvutamine
 - Mälumahu suurendamine
- Nt arvelaud, raamat, gloobus, ajaleht, kool, raamatukogu, arvuti, internet jms
- Suur mõju sellele MIDA ja KUIDAS me mõtleme

Digitaliseerumise olevik

- Digitaaltehniloogiliste vahendite ja sisu **kasutamine**
- Oskus sisu **luua, mõista** selle loomisprotsesse ja konstrueeritust
- Informatsiooni usaldusvääruse **hindamine** ja **kriitiline analüüs**

Mida arstid ja terapeutid räägivad ...

- Tänane **ülestimuleeriv** tehnoloogiakeskkond on viinud laste diagnoosimata vaimsete probleemide kasvuni
- Kõige enam diagnoositud häired laste hulgas (viimase 10 aasta jooksul): bipolaarsed meeleoluhäired ja tähelepanuhäired(-defitsiit)

Elektroonilise ekraani sündroom

(electronic screen syndrome)

Põhjustajad:

- *Sensoorne ülekoormus*
- *Taastava une puudus*
- *Üle-erutatud närvisüsteem*

Mõju lastele:

- *Impulsiivsus*
- *Tujukus*
- *Tähelepanu koondamise raskused
(tähelepanupuudulikkus)*

TALLINNA ÜLIKOOL

Lastevanemate ja haridusasutuste väljakutse

- Vähesed süvateadmised*
- Ainulaadsete ja omanäoliste seoste loomine vähene*
- Püsiv hajameelsuse seisund, pealiskaudne lugemine, kiirustatud ja hajuv mõtlemine, pinnapealne õppimine*
- Oht sügavale ja loovale mõtlemisele = toetumine pigem tavapärasele, mitte originaalsele = pinnapealne osavus*

Teisalt ootab tulevik järgmiste oskustega inimesi

- 1. Kompleksete probleemide lahendamise oskus*
- 2. Kriitiline mõtlemine*
- 3. Loovus*
- 4. Inimeste juhtimine*
- 5. Koostöö*
- 6. Emotsionaalne intelligentsus*
- 7. Hindamine ja otsuste langetamine*
- 8. Teenindusele orienteeritus*
- 9. Läbirääkimisoskused*
- 10. Kognitiivne paindlikkus*

Eelkooliealised

vähene hulk elukogemusi, mis aitaks nähtut mõista ja mõtestada ning ekraanikogemused iseseisvalt terviklikuks maailmapildiks koondada

vaimne küpsus – laps tajub maailma täiskasvanust erinevalt, mõtleb teisiti

TALLINNA ÜLIKOOL

Seega on ohud ja mõjud *eritüübilised*

- *Emotsionaalsed mõjud (meeleolu)*
- *Füüsilised mõjud*
- *Käitumuslikud mõjud*
- *Vaimsed/tunnetuslikud/kognitiivsed mõjud:*
 - (1) Areng*
 - (2) Ümbritseva maailma mõistmine*

Ohte peab **teadma**

Ohtu sattumist saab **vältida**

Teadlikkus aitab **märgata** ja lapsi paremini **juhendada**.

Juhendamise korral saavad **meediast ja digivahenditest** lapse arendamisel **liitlased**!

VÕTMEKS ON:

Digivahenditega veedetud **aeg**

Digivahenditest tarbitav **sisu**

TALLINNA ÜLIKOOL

Tehnoloogia vahendab ja toob meieni meedia sisu

TALLINNA ÜLIKOOL

Sisu (meedia) koosneb

TEKST
HELI
PILT

STAATILINE
LIIKUV

ANIMATSIOON
VIDEO

TALLINNA ÜLIKOOL

Neist omakorda koosnevad: ...

... neist omakorda koosnevad:

- Mängud*
- Filmid*
- Multifilmid*
- Muusikavideod*
- Uudised*
- Raamatud*
- Saated*
- Jms*

Kogu INTERNET ja DIGIMAAILM!

TALLINNA ÜLIKOOL

EKRAANIPIILT ON NAGU **LAPITEKK**

Helid

Pildid

Tekstid

Videod

Animatsioonid

Digivahendite kasutamine
ei mõjuta mitte üksnes
meie tervist ja
emotsionaalset heaolu vaid
ka seda, kuidas me
ümbritsevat maailma
tajume ja mõistame...

Mistahes eluhetkel ja
vanuses ...

TALLINNA ÜLIKOOL

Otsime lahendusi

Soovitused lapsevanematele

- Kehtesta **tehnoloogiavaba aeg** (nt **tund** pere koosolekuks, lõunasöök; **päev**, nt kogu laupäev; **nädal** aastas, nt perepuhkus).
- Kokkulepped, millal **digivahendeid ei kasutata** (nt autosõidul, tund enne magamaminekut, väljas einestades jms.) Reeglid kehtivad **kõikidele** pereliikmetele!
- **Tasakaalusta** “energia sees” (tehnoloogia) “energiaga väljas” (liikumine, õuesolemine jms). Tund SEES = tund VÄLJAS.
- **Tervislikud tegevused** kogu perele (ei istu, ei ole toas).

TALLINNA ÜLIKOOL

Paljud asjad on seotud AJAGA

...

- 0 - 2(3)-aastased **EI!**
- 3 – 6(12)-aastased – **1 tund**
- 7(12) - 18-aastased - **2 tundi**

(Lastearstide ja lastepsühhiaatrite soovitus)

... aga mitte ainult – on ka
SISU!

TALLINNA ÜLIKOOL

Kas päriselt või siiski mitte?

- Mida väiksem laps, seda enam vajab ekraan PÄRIS ELLU tõlkimist ehk:
- **selgitusi**, mis on päris ja mis mitte,
- **teadmisi**, millest ja kuidas ekraanipilte konstrueeritakse

5 meediakasvatuse võtmeküsimust

Thoman & Jolls 2004

- Kes selle sõnumi koostas?
- Milliseid tehnikaid sõnumi looja kasutas minu tähelepanu pöödmiseks?
- Kuidas võiksid erinevad inimesed seda sõnumit minust erinevalt tõlgendada?
- Millised elustiilid, väärtused ja vaatenurgad on selles sõnumis esindatud – või välja jäetud?
- Miks see sõnum edastati?

TALLINNA ÜLIKOOL

Analüüsime

TALLINNA ÜLIKOOL

Meediasõnumite analüüsimiseks

- *KES sõnumi lõi?*
- *MIDA sõnum ütleb / edastab?*
- *MILLISE meediumi, žanri ja koodi kaudu?*
- *KELLELE?*
- *MILLISE mõjuga / MILLISEL eesmärgil?*

Analüüsime

TALLINNA ÜLIKOOL

Helide mõju

FÜSILOOGILINE
PSÜHHOLOOGILINE
KOGNITIIVNE
KÄITUMUSLIK

TALLINNA ÜLIKOOL

Teeme katse ...

TALLINNA ÜLIKOOL

Uurime arengut

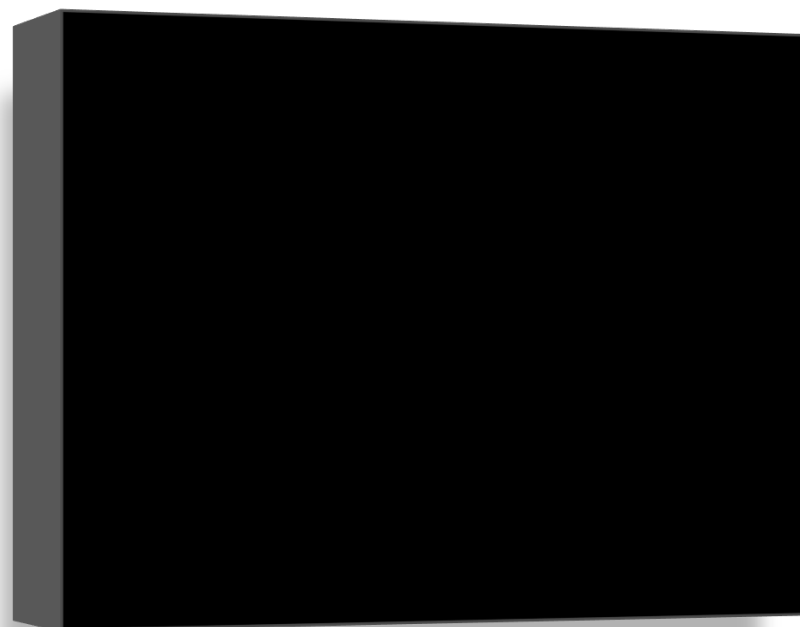

TALLINNA ÜLIKOOL

Ekraani kasutamine

Kas väärib elevust?

TALLINNA ÜLIKOOL

Kaks olulist perioodi

0-3 eluaasta

*Ekraanilt õppimine
minimaalne ...*

- Aju areng
- Videodefitsiit
- Kogemuste puudumine
- Mõistete kujunemine

3-7 eluaasta

Õpib ekraanilt aga ...

- Kogemata õppimine = nähtud eeskujud
- Suunatud õppimine = täiskasvanu tegevus
- Usun – ei usu

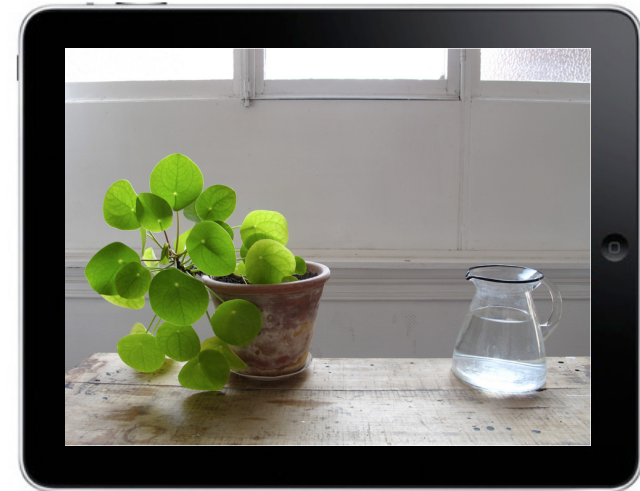

TALLINNA ÜLIKOOL

0-3 eluaasta

Ekraani sümbolistlik maailm

- *Pilt on objekti sümbolistlik kujutus, mitte asi ise*
- *Video on sümbolistlik meedium, mis vahendab informatsiooni*
- *Piltide ja tegelikkuse vahelised seosed*
- *Segadust tekitab sümbol ehk kujutis ekraanil ja reaalne objekt, mida see kujutab.*

TALLINNA ÜLIKOOL

Aju areng

- oluliseks stiimuliks **keskkond**.
- vajalikud rikkalikud ja mitmekesised kogemused, suhtlus vanematega.

Esimeste eluaastate jooksul omandab aju suurema osa oma potentsiaalist.

Pisut täpsemalt

- *Kuni 2 eluaastani suureneb lapse aju arenedes kolm korda ja jätkab kiiret arenemist 21. eluaastani.*
- *Varase aju arengu määravad keskkonnastiimulid või nende vähesus.*
- *Aju arengu staadiumis on liiga suur tehnoloogiakasutus seotud*
 - (1) eksekutiivseid funktsioone (suutlikkus planeerida, prioritseerida, organiseerida, asju eesmärgipärase lõpuni viia, kontrollida oma tähelepanu ja impulsse so ettekavatsetud ja tulevikku suunatud käitumine) juhtiva eesaju kahanemise/ kärbumisega ja*
 - (2) tähelepanu defitsiidiga, kognitiivse mahajäämusega, õpiraskuste, suurema impulsiivsuse ja vähesema eneseregulatsioonivõimega (nt raevuhood).*

Meenutame

Teisalt ootab tulevik järgmiste oskustega inimesi

1. *Kompleksete probleemide lahendamise oskus*
2. *Kriitiline mõtlemine*
3. *Loovus*
4. *Inimeste juhtimine*
5. *Koostöö*
6. *Emotsionaalne intelligentsus*
7. *Hindamine ja otsuste langetamine*
8. *Teenindusele orienteeritus*
9. *Läbirääkimisoskused*
10. *Kognitiivne paindlikkus*

*Kui soovid **edukat last**, siis hoia
tema aju tehnoloogia ületarbimise
eest, sest ...*

*... eesaju areng (mida digivahendite liigne tarbimine
kahjustab) on **otsest seotud** mitmete igapäevaelus
edukaks toimetulekuks vajalikke aspektidega – **üldine
heaolu**, mille osaks on nii toimetulek koolis ja tulevases
töös kui ka inimestevahelistes suhetes.*

TALLINNA ÜLIKOOL

Videodefitsiit

Laps õpib ekraanilt väga vähe!

- Ekraanilt nähtu ülekandmine füüsilisse keskkonda problemaatiline*
- Ekraanimaailm asub vahendi sees*

TALLINNA ÜLIKOOL

Katse

Kogemuste puudumine

Õppimiseks peab laps:

- Omama vahetut kontakti kõikide meeltega*
- Nägema sündmuste kulgemist*
- Saama vahetuid kogemusi esemetega tegutsedes, liikudes, teiste inimestega kontaktis olles ja suheldes.*

TALLINNA ÜLIKOOL

Mõistete *kujunemine*

Mõistete omandamine on protsess, mille *tulemusena õpib laps tundma esemete, olendite või nähtuste vastavaid tunnuseid*, mis maailma tundmaõppimise kaudu aitavad jõuda *mõtlemiseni*. (Bruner, 1957)

Mida põhjalikumalt mõiste omandatakse, seda sügavamalt ja paindlikumalt võimaldab see antud valdkonnas mõelda.

Mõiste kujunemine algab *reaalsest vahetust tajust*

TALLINNA ÜLIKOOL

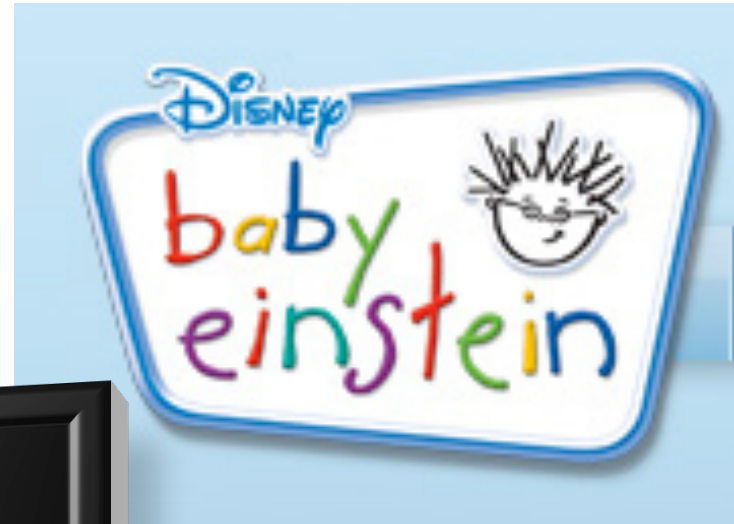

LÕHN?
MAITSE?
RASKUS?
TEKSTUUR?

Ekraan on keskkond ülestimuleeriv

TALLINNA ÜLIKOOL

Ekraanilt õppimist toetab ...

- Päris elu kogemustega sarnane sisu (sh lihtne lugu, tegevused ja esemed, mis on tuttavad päris elust jms)*
- Kordused*
- Täiskasvanu suunamine ja kommenteerimine –
KOOS TEGUTSEMINE*

*Mida väiksem laps, seda
vähem ta **ekraanilt õpib!***

3-7 eluaasta

*Videodefitsiidi kadudes ja
piisavate kogemuste olemasolul
saab ekraanist **õpikeskkond***

...

*nii negatiivses kui **positiivses**
tähenduses*

TALLINNA ÜLIKOOL

Sotsiaalne õppimine

- *Palju õpitakse kogemata*
- *Laps õpib eeskujusid matkides*
- *Nii ekraanilt (meedia sisu) kui **pereliikmete meediatarbimist jälgides***

TALLINNA ÜLIKOOL

Suunatud õppimine

- *Meediakasvatus (kuidas meedia sisu luuakse)*
 - *ÕPIME MEEDIA **KOHTA***
- *Meedia sisu kasutamine õppimise totamiseks*
 - *ÕPIME MEEDIA **ABIL***

Ekraan on õpikeskkonnana oluline sest

- Laste igapäevane kogemusruum*
- Maailmapilt laiem kui kodutänav*
- Õppiija on muutunud*
- Õppimine vaheldusrikkam*
- Toimetulek nüüdisaegses maailmas*
- Averdunud suhtlemisvõimalused*

Teadlik õppimine - täiskasvanu suunamisel!
MEEDIAKASVATUS!

TALLINNA ÜLIKOOL

Suunamata ...

- ***Puuduvad** elukogemused, millega nähtut võrrelda*
- *Palju lisainformatsiooni asjade ja nähtuste kohta jääb **kättesaamatuks***

*Valed eeskujud, ebaadekvaatne maailmapilt!
Muud eelkõneldud ohud ...*

Tasakaal tervislike eluviiside ja tehnoloogia kasutamise vahel

Balanced Technology Management (BTM)

Lõpetavaks mõtteks

Soovin teile ja lastele
tasakaalustatud
digidieeti!

TÄNAN KUULAMAST!

kristi.vinter@tlu.ee

www.tlu.ee

TALLINNA ÜLIKOOL